

Kaupunkilaisten koko kirjo

Panu Savolainen: *Teksteistä rakennettu kaupunki*. Julkinen ja yksityinen tila turkulaisessa kielenkäytössä ja arkielämässä 1740–1810. Akateeminen väitöskirja., Turun yliopisto. Bibliotheca Sigillumiana 2. Turku; Sigillum Oy, 2017. 327 s.

Teksteistä rakennettu kaupunki on tyylikäs kokonaisuus. Kovakantinen ja kirjoittajansa huolella laadukkaalle, kuvat ja teokselle tärkeät kartat hyvin toistavalle, paperille painettu kirja poikkeaa keskiverto väitöskirjasta. Se onkin painettu tarkoituksella suoraan kirjaksi. Teos luotaa 1700-luvun Turun kaupunkitilaa ja kaupunkiyhteisön arkisia tilakokemuksia ruohonjuuritasolla. Se etsiytyy keskikokoisen eurooppalaisen kaupungin öisille mukulakivikaduille, oikeuspöytäkirjojen väläyksiin arjesta, krouveihin, Turun ensimmäisiin kahviloihin ja muun muassa teurastamon ullakolla sijainneeseen teatteriin. Teoksessa nousee esiin 1700-luvun tilakäsityksen nykypäivästä poikkeava moninaisuus. Yksityinen ja yleinen olivat tuolloin lähempänä toisiaan kuin nykyisin. Nykyisin ei tulisi kuuloonkaan, että ravintolatyöntekijöiden vuoteet olisi sijoitettu itse ravintolasaliin! Sadat turkulaiset toimivat kirjan sivuilla ja heidän toimintansa kautta sukututkija löytää 1700-luvun suomalaisesta kaupunkielämästä uusia näkökulmia.

Käsityöläiset ja krouvarit

Savolainen ottaa 1700-luvun Turun kaupunkitilan haltuunsa laajalla skaalalla. Koska hän ei keskity yhteen yhteiskuntaryhmään vaan tilaan ja sen kokemukseen yleensä, ovat kirjan toimijat kaikista kaupunkilaisluokista. Professorit, virkamiehet, kauppiat, käsityöläiset, sotilaat, palkolliset ja itselliset toimivat rinta rinnan. Asetelmassa on jotain samaa kuin Pehr Stenbergin muistelmien luomassa turkulaisessa tunnelmassa (*Genos* 2/2016, s. 118–119). Varakkaan talonomistajan vuokralaiset ja heidän vieraansa tuntuvat eksyneen Savolaisen tutkimuksessa väärään paikkaan. Tuntuu siltä, että heidät kuuluisi löytää jostain kaupungin laita-alueilta eikä varakkaiden kivikaupungista.

Teos esittelee lukijalle kaupunkitilaa ja kaupunkilaisten suhtautumista siihen. Tämän kautta edellä mainitsemani toimijoiden esiintyminen juuri siellä, missä heidät mainitaan, tulee ymmärrettäväksi. Savolainen esittelee tapahtumia sekä julkisen että yksityisen tilan alueelta. Torit, kadut ja kapakat sekä huonetilat tonteilla tulevat lukijalle tutuiksi. Asiakirjat kuvaavat yleensä jonkinlaista konfliktia ja varsinkin julkisessa tilassa, kuten kapakassa, istuivat eri kerroksista olleet kaupunkilaiset, joten ryhmien välistä seurustelua voidaan selvittää heidän todistustensa kautta. Sukututkijalle tämä paljastaa omien sukulaisten mahdolliset verkostot kaupungissa.

Turun vetovoima

Turku kasvoi 1700-luvun jälkipuolelta voimakkaasti. Koska fyysinen kaupunkitila oli rajattu tulliaidalla, oli rakennuskannan kasvettava ylöspäin. Tavallisesti tonttien reunat täytettiin vuokrahuoneilla, joita syntyi myös vanhojen ja uudisrakennusten toiseen kerrokseen. Jopa keskustan tonteilla asui useista ammattiryhmistä olevia vuokralaisia. Asuntopula muutti tonttien ja kortteleiden sosiaalisia rakenteita.

Savolainen on taustaltaan arkkitehti, joten teoksen kuvitus on runsas, selkeä ja se vastaa kirjan kysymyksiin. Savolainen sijoittaa tapahtumat Daniel Gadolinin 1756 ja Johan Tillbergin 1808 laatimille Turun kaupunkikartoille. Esimerkiksi vuoden 1775 sinkkotalouksien määrä ja sijainti yllättävät ja kertovat samalla kaupunkilaisten määrän kasvusta työtilaisuuksien lisääntyessä. Omat karttansa saavat myös esimerkiksi kotitalouksien määrät tonteilla, tontinomistajat, jotka eivät sytyttäneet katulyhtyjään määrääjassa, julkisten konserttien, assembléiden ja teatteriesitysten pitopaikat, krouvit ja kahvihuoneet ja lailliset paloviinan anniskelupaikat tai varas Valborg Eriksdotterin liikehdintä ympäri kaupunkia.

Savolaisen tutkimus osoittaa, ettei kaupunkilaistyöläisen elämä ollut pelkkää raatamista, vaan että kaupunki tarjosi huomattavan paljon aktiviteetteja myös vapaa-ajan viettoon. Kaupunkilaisserkun elämänpiiri poikkesi hänen maaseudulla olleen kotipaikkansa tilallisista mahdollisuuksista huomattavasti. Kaiken kaikkiaan sukututkija saa tästä teoksesta uusia näkökulmia kaupunkiin muuttaneiden sukulaistensa elämästä aikakautena, johon on kiinnitetty huomiota vasta vähän.

Kaupunkia koskevat lähteet

Panu Savolaisen käyttämistä sukututkijoille hyödyllisistä lähteistä kannattaa nostaa joitakin esille. Kansalliskirjaston Historiallisesta sanomalehtikirjastosta saadut tiedot tuovat teokseen huomattavasti syvyyttä. Turku oli sikäli onnellisessa asemassa, että kaupungissa julkaistiin sanomalehteä jo vuodesta 1771. Vuokranantajat ilmoittelivat lehdissä vapaista kamareista ja huoneistoista, viranomaiset julkaisivat niissä päätöksiä ja toimittajat kuvailivat esimerkiksi katuvalojen vaikutusta kaupunkitilaan tai juhlallisuuksien viettoa.

Tutkimus tuo ilmi sen, että kaupunkien arkistojen lähteet poikkeavat maaseudun lähteistä. Savolainen ei ole suinkaan käyttänyt kattavasti niitä, vaan valinnut ne, jotka kertovat keskitetysti hänen tutkimastaan tilallisuudesta. Raastuvan- ja kämnerinoikeuden lisäksi esimerkiksi henkikirjat ja tonttien katselmuspöytäkirjat sekä palovakuutusasiakirjat ovat antoisia, kun tutkija haluaa selvittää sukulaisensa asuinympäristöä. Ne sisältävät yksityiskohtaisia kuvauksia ja piirroksia tonteista ja rakennuksista. Savolainen osoittaa tämän esimerkiksi tarkastellessaan Turun kahvihuoneita ja krouveja laatimiensa rakennuspiirustusten kautta. Näiden asiakirjojen teksteistä syntyy Savolaisen luoma kuva Turusta. Asiakirjat ovat saatavissa myös digitaalisina Kansallisarkistosta.

Veli Pekka Toropainen